

Mindig a legelesettebbek, a legrászorulóbbak, a legelhagyottabbak voltak azok, akiket felkarolt: betegek, öregek, mozgássérültek, árvízkárosultak. Szállított sok ezer tonna élelmet, gyógyszert, ruhát, orvosi műszert, könyvet, főleg Moldovába, Erdélybe és Kárpátaljára. Éjt nappallá téve róttá az utakat, vitte-hozta a Kárpát-medencei mozgássérülteket, szervezte magyarországi és külföldi nyaraltatásukat, Lourdes-i zarándokútjaikat. Szerepe volt az erdélyi szórványkollégiumok létrehozásában, iskolai könyvtárak, bentlakások felszerelésében.

Nemzetünk legelhagyottabb, legkiszolgáltatottabb töredékének, a csángóságnak megsegítése volt szíve számára a legfontosabb. 1992-ben döntő módon ő szervezte meg az ezer moldovai csángó magyarországi zarándokútját, hogy a pápalátogatáskor felmutathassák sajátos gondjaikat. Alapítványán keresztül megszámolhatatlanul sok út, szállítmány, nyaraltatás, jótékony célú hangverseny, gyermekek taníttatása, ösztöndíjak, technikai felszerelések külföldi forrásból való előteremtése szolgálta az ügyet. Lakása, ideje és ereje korlátlanul kedves csángóinak rendelkezésére állt.

A sok tízezer kilométer út, mint erős kötél, próbálta egybefogni a szétszakított nemzet részeit. Legendák övezték már életében. Ahogyan XX. századi paripáját, az autót ugratta, egyszemélyben volt középkori várúr és mindenre elszánt szegénylegény. Talán csak most értjük meg, miért halmozta a feladatokat, miért volt a nagy sietség, a túl nagy sebesség: rövidre szabott életében mindent el akart végezni, amit nemessége, áldozatkészsége és ügyszeretete belső parancsként reá rótt.

Igazi Nagyúr és igazi Szolgáló volt. Nyugodjék békében.

(Megjelent a Szabadság, 2005. december 17-i számában)

Szerk.megjegyzés: Az EÖGYKE évek óta támogatja a Fráter Julianus Alapítvány nemes célkitűzéseit.

* * *

Olvasói levelek

Bálintné Kovács Júlia úrnőnek

Kedves Júlia!

Kézdivásárhely, 2004. január 12.

Az új évet, másokhoz hasonlóan, én is azzal kezdtem, hogy szánba vettem mulasztásaimat és anélkül, hogy az elkövetkezőkre nagy elhatározásokat tennék, vagy tehetnék, hiszen az idő múlásával megfogyatkozott az energia és az egészség, megpróbálom felmérni, mi az, amit még feltétlenül el kellene, illetve el szeretnék végezni, és mi az, amit másokra kell bíznom...

Júliától mindenek előtt a hosszas hallgatásomért szeretnék elnézést kérni.

Köszönöm, hogy rendszeresen megküldte az Erdélyi Gyökerek című füzeteket. Őszinte tisztelettel olvastam az azokban közölt írásokat, számos információval gazdagodtam ezek által. Arra készítették, hogy a korábbi helytörténeti kutatási terveimben a kézdivásárhelyi örményeknek a város gazdasági, társadalmi, egyházi életében betöltött szerepével behatóbban foglalkozzak. Be kell vallanom, sok más elfoglaltság mellett ezen a téren is csak töredék, amit felmutathatok.

2003. szeptemberétől, 51 évi szolgálati idő után már nem vagyok múzeumi alkalmazott, tehát nyugdíjasként magam dönthetem el, mivel foglalkozom, bár ez csak a szabadság látszatát keltheti, hiszen adóságokat kell törlesztenem elsősorban. Közben keresem azokat a fiatalokat, akik felvállalják a további teendőket, amelyek már nem telnek ki az én időmből.

Amikor az Erdélyi Örmény Gyökerek 2003. január-februári számaiban olvastam *Bakk Dávid Tímea*, általam is jól ismert kézdivásárhelyiekkal készült interjút, nagyon örültem, hogy végre van, illetve lesz egy fiatal, aki érzelmileg is kötődve a témához, hiszen részben örmény családból származik, felvállalja az igényesebb kutatómunkát is. Gratuláltam neki és biztattam a folytatásra. *Dávid Imre*, a nagyapja kollegám volt, Tímea szüleit pedig tanítottam, több mint harminc esztendővel ezelőtt, amikor középiskolai tanárként dolgoztam. Ugyancsak tanítványom volt *Roth András Lajos* történész, aki muzeológusként dolgozik Székelyudvarhelyen a dokumentációs könyvtárban. Egyelőre határozott, pozitív visszajelzéseket nem kaptam.

Egy kezdő fiattól elfogadható az érdeklődést felkeltő, csupán a visszaemlékezésekre alapozó, tehát interjú alapján rögzített ismertető. Történésztől már elvárható az alaposabb levéltári kutatómunka. A város levéltári anyaga pedig Sepsiszentgyörgyön van. A kézdivásárhelyi múzeumban főleg céhek kiváltság-

levelei és jegyzőkönyvek maradtak meg. Ezek nagyrészt a hajdani kézművesiparra vonatkozó adatokat tartalmaznak. Az örményekre vonatkozóan ezért ezekben kevés információ található.

Az egyházaktól az anyakönyveket is begyűjtötték a levéltárba. A városi tanácsnál 1895-től vannak meg az anyakönyvek. Ezekben a kutatómunkát fiatal munkatársam, Dimény Attila, akinek a múzeum vezetését is átadtam, folyamatosan végzi, természetesen nem csak az örmény családokkal kapcsolatban. A nevek alapján lehet majd tisztázni a családi kapcsolatok alakulását, egyes családok származását, egy adott időszakban a foglalkozását, stb. A szentgyörgyi levéltárban pedig a gazdasági vonatkozású iratokból: vagyoni helyzet, foglalkozás, adók, stb. lehet majd kiegészíteni ezeket. Főleg a város kereskedelmére vonatkozó iratokat és az 1848 előtti időszakról a Kantafalva levéltári anyagát kell átnézni tüzetesebben. Most van néhány történelem szakos egyetemi hallgató, aki nyaranként nálunk gyakorlatozik, őket irányítjuk ebbe az irányba a kutatómunka terén. Természetesen adatokat magam is gyűjtöttem és a továbbiakban ezekhez igyekszem megtenni a kiegészítéseket.

Tímea tulajdonképpen négy család képviselőivel készített interjút: a *Bogdán, Zakariás, Dávid és Vikol* család leszármazottaival. A kézdivásárhelyi örmény származásúak között tartjuk számon a *Dobál, a Vertán, a Fejér, a Száva és a Kanabé* utódokat, Bereckben a *Khell* családot. A *Novák* családnak nem ismerem itt egyetlen képviselőjét se. A korábbiak közt természetesen jóval többen voltak. Bár az örmények itt is általában arra törekedtek, hogy házasságkötéskor az örmény származást részesítsék előnyben, de nagyon sok vegyes házasságot is kötöttek és így a leszármazottak között már csak az ősökre visszavezetve lehet megtalálni az örmény gyökereket, nevek alapján már nem. Példaként most csak azt említem, hogy *Dr. Gábor László* az ágyúöntő Gábor Áron öccsének, Gábor Imrének a dédunokája nem csak 1848-as hős elődjére, de örmény származására is büszke volt. Édesapja Dr. Gábor László bírósági elnök volt Kézdivásárhelyen és *Vertán Mária*t vette feleségül. Házasságukból három gyermek született: 1. László, aki bírósági elnök volt Budapesten, és 2003. december 30-án, 89 éves korában halt meg Budapesten. (Az Erdélyi Örmény Gyökerek 2004. februári száma közli a Szomorújelentést.) 2. Gábor Éva, zenetanár, meghalt Budapesten és 3. Gábor Dóra, 87 éves, él Kézdivásárhelyen. Az utóbbiaknak nem voltak gyermekei. Dr. Gábor Lászlónak azonban három fia, László, Péter és Áron Budapesten élnek. Személyesen nem ismerem őket, nem tudom mennyire tartják számon 1848-as hős elődüket és a Vertán ősöket.

Dr. Gábor László minden nyáron hazalátogatott Kézdivásárhelyre és Bereckbe, felkeresett a múzeumban és számos dokumentum fénymásolatát hozta el nekünk Budapestről, az Országos Levéltárból, Gábor Áronra, Turóczi Mózesre, az 1848-49-es háromszéki eseményekre vonatkozóan. Tőle kaptam fénymásolatokat *Gudenus János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* című, 2000-ben megjelent munkájából, kézdivásárhelyi családokra vonatkozóan. Zachariás (491-492 old.). Róluk elsősorban azért, mert a Magyarhermány melletti Bodvajban *Zakariás Antal* volt Gábor Áron fő segítőtársa az első ágyuk öntésében. Tulajdonképpen ezek az első, még vasérből öntött, de jó minőségű ágyuk, sikeres sepsiszentgyörgyi bemutatásuk után döntöttek el, hogy Háromszék vállalta az önvédelmi harcot. (Tisztelettel és érdeklődéssel olvastam *dr. Száva Tibor Sándor: A két Zakariás és a Bodvaji vashámoz* című írását (EÖGY. 2004. nov. dec.) és természetesen *Sylvester Lajosnak* a Háromszékben közzétett írását is.) Ugyancsak Dr. Gábor Lászlótól kaptam leszármazási táblázatot a *Fejér Lukács* (f. Petraskó Veronika) családjáról. Az abban lévő helyesbítéseket és kiegészítéseket ő megtette.

Amikor 2003-ban az EÖGYKE hozzákezdett a Magyarörmény ki kicsoda című kiadvány összeállításához, Adatszolgáltató lapot kaptam, amelyet sokszorosítottam és eljuttattam azokhoz, akiktől reméltem, hogy választ adnak a megadott postacímre. Úgy tudom, Bogdán Éva küldött ilyen kitöltött adatlapot, (ez közölte velem) és a Vikol család, Erzsike édesapja, Vikol Kálmán zenetanár, egykori kollegám Kolozsvárról 1941-ben jött Kézdivásárhelyre. Hat gyermeke közül az öt nagyobbát tanítottam. Gyermekei számon tartják örmény származásukat, adatlapot töltöttek ki. Zakariás Mária már semmi újabb adattal nem tudott szolgálni. Így ez az adatgyűjtés nem lehetett sikeres, nem volt kit megkérdezni. A régi örmény családok leszármazottai részben kitelepedtek, részben kihaltak. Vannak azonban bizonyosan olyan leszármazottak, akiknek örmény gyökereik vannak, de nem tudnak róla. Ezért tartom tiszteletreméltónak az ilyen irányú kutatómunkát. A régi anyakönyvekből remélhetőleg sok mindenre fény derül. Egyelőre figyelem a Füzetekben közölt ilyen jellegű információkat és feljegyeztem a kézdivásárhelyi vonatkozásúakat.

Rendszeresen megkaptam a Múzeum címére és a Múzeumnak küldött EÖGY füzetek 3-3 példányát. Korábban más kiadványokat is. Azokról pontos jegyzéket készítek és megküldöm. Most, sajnos, meglehetősen gyenge egészségi állapotban vagyok és nem járok be a múzeumba, ezért mellékeltem, csak a 2004-es esztendőre vonatkozó köszönő levelet küldhetem.

Az EÖGY füzetek egyik példányát a népes Vikol családnak adtam át. Egy példányt Zakariás Máriának adok minden hónapban olvasásra, amelyet továbbvisz Gábor Dórához, aki id. Dr. Gábor László és Vertán Mária lánya, és aki első unokatestvére, mert Mária édesanyja Vertán Rozália volt. Ezt a példányt mindig visszaadja, ezt adjuk oda tanulmányozásra annak, aki kéri. És marad egy példány a múzeum gyűjteményében.

Kézdivásárhelyen tudomásom szerint Dávid Imre, Roth Pista bácsi és Bogdán Éva kap egy-egy példányt a füzetekből. Eleinte ők is kölcsönözték, az utóbbi időben ez már többnyire elmaradt.

Az örmény származás tudatát a Dávid család ápolja, ők Csíkszépvízre is elmentek az ott szervezett találkozóra. És természetesen Vikol Erzsike is, aki azonban beteg, szívűtött, nyugdíjas tanárnő...

Az örmények tiszteletreméltó, megbecsült polgárai voltak a városnak, akik anyagi helyzetük folytán jótékonyági intézményeket is támogatni tudtak és a katolikus egyházat is jelentős anyagi támogatásban tudták részesíteni.

Meglátásom szerint kézdivásárhelyi vonatkozásban is megállja a helyét az általános megállapítás, hogy az örmény származásúak általában jobb magyarok és jobb katolikusok voltak, mint sok más katolikus magyar. Ilyen kijelentést azonban kockázatos tenni, mert lehetnek, akik sérelemként fogják fel, ahelyett, hogy az elismerést példamutatásként értékelnék. Ezen kívül az általánosításokat soha sem tekinthetjük egyetemes érvényű értékítéletnek. Minden közösségben régebben is voltak, ma is vannak kisebb-nagyobb konfliktusok. Most nem akarok kitérni arra, hogy a kézdivásárhelyi kézművesek és az örmény kereskedők közt hol adódtak ilyen természetűek, mert nem ezek voltak a jellemzőek és a közösség életét meghatározóak.

Olvasom a Barangolásokat Erdélyben, pl. a Wertán Zsolt írását a 2003. január-februári számban, ahol a II. részben rólunk is szó esik. Hálásan köszönjük, köszönöm. Dr. Szarka György egyébként gyakran hozott csoportokat a múzeumba, mindig jó barátsággal jött és mi is szeretettel fogadtuk őket. Természetesen más csoportokat is.

Kedves Júlia! Megnéztem *Pálmay József: Háromszék Vármegye Nemes Családjai* című kötetben a Kerekes családra vonatkozó adatokat. Kerekes Balázusra vonatkozóan valóban említi az 1658-as évet, a lezármazottaknál azonban Kelement már nem. Az adatait Bak Endre Kézdivásárhely s az ottani Jancsó családok története, 1895-ben megjelent könyvéből veszi, de ott sem találtam több információt. Az anyakönyvekben a ma élőkől visszafelé kell keresni, ameddig egyáltalán vissza lehet jutni azokból is.

Az EÖGY decemberi számában kitűnő a Bocskai intelme. Fénymásoltam és hivatkozással a forrásra küldtem a barátaimnak.

Sok a felhalmozódott mondanivaló, de most már nem terhelem tovább az amúgy is túl terjedelmesre sikeredett beszámolóval.

Még egyszer kérem, ne nehezteljen az elmaradt visszajelzések miatt.

Az új évben jó egészséget, munkakedvet, további eredményes munkát kívánok, tisztelettel és szeretettel,

Incze László

*

Bálintné Kovács Juliának, Kolozsvár

Igen tisztelt Asszonyom!

Ezúton köszönöm minden hónapi fáradozását az Erdélyi Örmény Gyökerek elküldését illetően. Igaz, hogy apai ágon 100 %-os örmény vagyok, de már a Nagypám apja se tudott örményül, s én magyar kultúrán nőttem fel, így csak „kültagnak” számíthatok.

Kívánok áldott, szép ünnepeket és minden jót. Kezeit csókolja tisztelettel:

Dr. Patrubány Miklós (Medgyes)

(Szerk. megjegyzés: A levél írója édesapja Patrubány Miklósnak, a Magyarok Világszövetsége elnökének)

* * *

Botár Edit tárlata

Botár Edit festőművész akvarell kiállítása január 10-én nyílt meg a Magyarok Háza Csontváry termében, melyet Banner Zoltán művészettörténész nyitott meg.